

PhDr., dr.h.c. Vladimír Vavřínek, CSc.
emeritní vědecký pracovník
Slovanský ústav AV ČR, v.v.i.
110 00 Praha 1, Valentinská 1

Posudek školitele na disertační práci
Mgr. Martiny Čechové

**The Importance of the Northern Black Sea for the Byzantine Empire
in the 6th – 10th Centuries.
Economic and Military Importance of Cherson**

Mgr. Martina Čechová, rozená Jiroušková vystudovala na FF UK obor klasická archeologie. Ve své diplomové práci se soustředila na archeologické nálezy z období pozdní antiky učiněné v oblasti severního Černomoří, zvláště pak na amfory jako prostředek dálkového obchodu. Její zájem o tuto tematiku byl zvláště posílen i tím, že během studia dostala příležitost zúčastnit se prázdninového kurzu v oboru podmořské archeologie organizovaného na Krymu univerzitou v Kyjevě. Rozhodla se proto věnovat se této problematice i ve svém postgraduálním studiu a rozšířit časový rozsah předmětu svého zájmu na období raného a zčásti i vrcholného středověku, kdy tato oblast tvořila severní pohraničí, případně krajní severní výspu byzantské říše. Mladá studentka tím učinila velmi odvážné rozhodnutí a možná si v dané chvíli ani plně neuvědomovala, jakým dvěma velkým výzvám bude muset čelit.

Především si zvolila nový studijní obor – byzantologii, do té doby jí v podstatě neznámý, obor značně komplikovaný, v němž se musí opírat o písemné prameny psané hlavně ve středověké řečtině a jehož moderní odborná literatura existuje jen v cizích jazycích, z nichž při nejmenším čtyři hlavní světové řeči jsou pro její práci naprosto nezbytné. Kromě archeologických metod známých jí už z magisterského studia stál před ní úkol osvojit si v plném rozsahu také metody práce s historickými prameny. Rád konstatuji, že doktorandka se do práce na zvládnutí těchto úkolů dala hned od počátku s velkým nasazením a s velkou houževnatostí a že během prvních dvou let postgraduálního studia dobře zvládla základní byzantologické znalosti, zejména pokud šlo o politické, administrativní a hospodářské dějiny raného a vrcholného období byzantské říše, čehož dokladem byl i její úspěch při státních zkouškách jak z širšího vědního oboru, tak i její vlastní specializace.

Druhou velkou výzvou byla sama volba tématu disertační práce: význam města Chersonu (starověkého Chersonesu) pro hospodářství a vojenskou obranu byzantské říše v období od vlády Justiniána Velikého až do konce vlády makedonské dynastie. Cherson měl pro byzantskou říši v obou uvedených ohledech nepochybně veliký význam, jeho postavení jako vzdálené výspy byzantské moci na dalekém severu při obraně proti nájezdům různých útočníků bylo jedinečné. V písemných pramenech však o něm nacházíme jen ojedinělé, namnoze jen fragmentární zprávy, ve svém úhrnu pro celkové historické zpracování naprosto nedostatečné. I to je zřejmě důvod, proč o něm v literatuře psané v západních jazycích nenajdeme ani jednu monografii; i jednotlivé dílčí studie jsou jen zcela ojedinělé. Naproti tomu ruští a nejnověji i ukrajinští archeologové věnovali Chersonu, zřejmě hlavně kvůli tomu, jaká je tomuto městu přikládána úloha v dějinách začátků křesťanství na Rusi, značnou pozornost. Díky tomu

Cherson patří k archeologicky nejlépe probádaným městským lokalitám v celém byzantském prostoru. Archeologické nálezy tak představují cenný historický pramen, jehož vypovídací hodnotu však v některých případech snižuje skutečnost, že mnohé z nich nelze přesněji datovat anebo že archeologové dospívají k rozdílné interpretaci zjištěné nálezové situace.

Martina Čechová si stanovila hned dvojí cíl: jednak zprostředkovat ve své anglicky psané disertaci západním badatelům, kteří rusky nečtou, zjištění a názory ruských badatelů, jednak na základě této literatury a vlastního rozboru pramenů napsat vlastní monografii podávající ucelený obraz vývoje města Cherson v daném období a hodnotící jeho význam v celkovém vývoji byzantské říše. Lze konstatovat, že doktorandka oba záměry v podstatě splnila, přestože v některých ohledech by její rozbor situace mohl být propracovanější a některým aspektům dané problematiky (zejména pokud jde o církevní správu oblasti) by mohla věnovat zevrubnější pozornost.

K přednostem disertace nepochybně patří pozornost, kterou autorka věnovala otázce, čím může studium vývoje Chersonu přispět do stále ještě neukončené diskuse o kontinuitě či diskontinuitě městského života v rané Byzanci. Uvádí zcela rozdílná stanoviska některých předních ruských badatelů (Jakobson, Romančuk) a sama pak dochází k vlastnímu závěru, který pozoruhodným způsobem doplňuje a upřesňuje dosavadní názory. Zatímco v 7. století na Balkánském poloostrovu stejně jako v Řecku v důsledku okupace těchto oblastí slovanskými kmeny většina starých antických měst mizí a v Malé Asii se pod náporu zprvu perských a později arabských vpádů města ve větší či menší míře mění (ovšem pokud zcela nezanikla) v malé městské pevnosti (*kastra*), Cherson v této době, jak dosvědčuje velkolepá stavební činnost ve městě, prožívá období prosperity, jejímž zdrojem byl v této době v podstatě nerušený obchod, který městem procházel. Teprve na konci 7. a v 8. století dochází k určitému útlumu či dočasnému úpadku městského života, způsobenému novými vlnami nomádských nájezdů, autorka však zdůrazňuje trvalou kontinuitu hospodářského života v Chersonu. Zdůrazňuje zejména nepřerušovaný rybí průmysl a export těchto výrobků (rybí omáčka *garum*), jenž v ekonomice Chersonu zřejmě dominoval, ale i další řemeslnou výrobu, i když tu by mohla detailněji jak v textu, tak i v přílohách více dokumentovat.

Je jen přirozené, že autorka se musí, zvláště pokud jde o využití výsledků archeologických výzkumů, opírat o dosavadní literaturu, kterou očividně dobře zná a také hojně cituje, namnoze však jen referujícím způsobem. Uvítal bych, kdyby častěji v konkrétních případech konfrontovala a analyzovala rozdílné názory a vyslovovala k nim vlastní kritické či hodnotící stanovisko. Jako příklad bych uvedl závěrečnou partii disertace, kde autorka v souvislosti s otázkou křtu knížete Vladimíra a jeho následného zásahu proti Chersonu vedle sebe prezentuje výklad D. Obolenského hájícího tradiční výklad událostí opírající se především o Nestorovu kroniku a zcela rozdílnou interpretaci dochovaných pramenů přeloženou Andrzejem Poppem a pokouší se je sloučit. A zatímco oba autoři přijímají údaj, že kníže Vladimír poničil město Cherson (buť oba pro to uvádějí zcela různé důvody), doktorandka ještě připomíná hypotézu paní Romančuk, že k jeho destrukci mohlo dojít až později v důsledku zemětřesení. Taková hypotéza by však měla být zdůvodněna výkladem archeologických zjištění, které ji podporují, a navíc také tím, jak A. Romančuk vysvětluje, že pozdější kronikář zkázu údajně způsobenou zemětřesením přenesl na ruského knížete. V každém případě zůstává ještě otázka, zda toto poničení (v jakém rozsahu?) bylo příčinou úpadku Chersonu, anebo kdy a z jakých příčin je třeba hledat zlomový bod v jeho vývoji.

Tyto kritické připomínky rozhodně nemají snížit pozitivní hodnocení předložené disertace. Doktorandka se intenzívně, a s úspěchem, snažila zvládnout veškerou relevantní literaturu k tématu. K tomu ji podstatnou měrou pomohlo, že díky studijnímu stipendiu DAAD mohla strávit jeden celý akademický rok na univerzitě v Mohuči, kde je znamenitá byzantologická knihovna, a že získala též stipendium k měsíčnímu pobytu ve vrcholně prestižním byzantologickém badatelském centru Dumbarton Oaks ve Washingtonu, D.C. (Harvard University). Archeologické zkušenosti získala přímo v terénu, když se roku 2010 zúčastnila expedice na Krymu pořádané Univerzitou Tarase Ševčenko v Kyjevě.

Během práce na disertaci se doktorandka díky získaným stipendiím, ale také vynaložením vlastních prostředků zúčastnila několika speciálně zaměřených konferencí a kolokvií, kde se mohla seznámit se současným vědeckým vývojem v oboru a s řadou významných odborníků i mladých kolegů a kde mohla zároveň prezentovat dílčí výsledky své vlastní práce. O tom, že byly pozitivně hodnoceny, svědčí skutečnost, že byly přijaty k publikování v renomovaných časopisech a sbornících. S referátem o své práci M. Čechová vystoupila i na 22. Mezinárodním kongresu byzantských studií v Sofii. V říjnu 2012 byla M. Čechová přijata zatím na částečný pracovní úvazek do Slovanského ústavu AV ČR, kde s ní do budoucna počítáme – za předpokladu úspěšného obhájení disertační práce a získání vědecké hodnosti – jako s řádnou pracovník v byzantologickém oddělení.

Předložená disertace Mgr. Martiny Čechové je původní vědeckou prací, která splňuje všechny podmínky kladené na práce předkládané jako podklad pro získání vědecké hodnosti PhD. Proto jako její školitel vřele doporučuji, aby její disertace byla přijata k oponentnímu řízení a následně k obhajobě pro udělení titulu PhD.

V Praze, 27. března 2014